

BILGI KASIM 1952 SAYI :67

İsmail Gasprali

1851 - 1914

Tayyib Gökbilgin

Ölümünün 38 inci yıl dönümü münasebetiyle İstanbul'da yapılan anma töreni (24 Eylül 1952) bize bu büyük Türk mütefekkirini, muallim, muharir ve rehberini, ve onun feyizli eserlerini hatırlattı; yüksek ideali ile bugünkü acı realiteler üzerinde bizi derin düşüncelere sevketti. İsmail Gaspralı, Kırım Türklüğünün bu asil evladı bundan tam 101 sene evvel Bahçesaray'ın bir köyünde dünyaya geldiği ve hatta, sonraları onun Moskova askeri idadisinde tahsil yaptığı devirlerde Rusya'da muhtelif yerlerde, türlü isimler altında yaşayan Türklerin hal ve vaziyeti tam manasiyle perişan, geri ve Kurunu Vüstai idi. O, milli terbiyesini bir Rus ailesinden almıştı. Bu aile müfrit milliyetperver hatta panslavist idi. Türkleri daima vesilei hücum yapan bu aile ve bu muhit İsmail Gaspralı'da Türklük hissini kamçılıdı. Türklük şuurunu ve idealini yarattı. Onun ölünceye kadar, türlü şekillerle Türklüğün yorulmak bilmez bir hizmetkarı, bir alemdarı yaptı. << İsmail Gaspralı >> o mektepten çıktı ve bir Rus zabiti olmadı. Fakat, arzu ettiği gibi, o sıralarda Giritte Yunan asileriyle uğraşan Türk kardeşlerine de yardıma gitmeye muvaffak olamadı. Maamafih Paris'de iki senelik bir hayat mektebi tahsilinden sonra vatanına dönüşünde onu milletin hizmetinde daha olgun ve mütekmil bir türkçü olarak vazife almasına kafi gelmişti.

Bundan sonra Gaspralı yıllarca müddet gazeteci ve muharir olarak, muallim ve terbiyeci olarak çalıştı. Risaleleri ve bilhassa 30 yıl bilafasıla çıkarmıya muvaffak olduğu Tercüman adlı gazetesi bütün Türklük alemine bir meş'ale oldu. O kendi muhitinde bir reformatör idi. Fakat tesiri çabucak, kısa zamanda Kırım ufuklarını aştı. Bütün Türk ülkelerinde bir mütefekkir gibi tanındı. Yazıları, iştihakla okundu. Fikirleri haraetle tatbik edildi. İsmail Gaspralı milletini, bilhassa Rusya'da dağınık ve birbirinden farksız, teşkilatsız bir halde yaşayan Türklüğü uyandırmak, muasır medeniyet seviyesine ulaştırmak istiyordu. Onun zihnini yoran meseleler, problemler bilhassa içtimai iktisadi ve kültürel idi.

O düşünüyordu ki, diğer milletlere nisbetle ilim ve marifet, servet ve medeniyet, iktidar ve kuvvetçe pek geride kalmış olan Türk kavimleri cehaletten kurtulmak, maarifi tamim etmek, iktisaden kuvvetlenmek ve milli bir edebiyat yaratarak temsil olunmanın önüne geçmek mecburiyetinde idiler. Gaspralı bu gayelerin tahakuku için ömrünün sonuna kadar geceli gündüzlü çalıştı ve bir dereceye kadar da muvaffak oldu. Ancak dünya hadiselerinin Türklük aleyhine bir istikamet almış olması neticesidir ki onun parola yaptığı << dilde fikirde işte birlik >> mefhumu bugün, onun ölümünün 38 inci yıl dönümünde, Türklük aleminde tatlı bir hatıra olmaktan ileri geçemedi. Maamafih bu sahada insanı bedbin yapan bir tecelli olsa bile, bize düşen vazife bu büyük Türklük mücahidinin idealini kavramak, onu yaşayarak ve yaşatarak parolasını tahakkuka çalışmaktır.

Bu törende onu ve eserlerini tahlile çalışan bir hatibin, muhterem Profesör Sadri Maksudi Arsal'ın dediği gibi, İsmail Gaspralı Türklüğün şerefli ve büyük tarihini ve onun istikbalini yaratmak yolunda bir temel olarak istifade etmek istemişti. Bu istikbale şuurla ve imanla hazırlanmak, şanlı maziyi bu hususta bir teminat telakki etmek, bulunduğu Türk cemiyeti için de bir vazife olsa gerektir.

Birliğimiz kendi mesleğinin bu önderini tanıma ve tanıtmaya çalışırken, onun bilhassa ortaya attığı tedaris metodu, Türk lehçeleri arasında müşterek bir edebi dil yaratmak tasavvuru Türk kadınlarının içtimai ve medeni seviyesini yükseltmek hususundaki planı gibi cephelerini en salahiyyetli bir şekilde tetkik ederken İsmail Gaspralı'nın ülkü ve idealini de benimsemek ve hamlelerinde buna istinat etmek, onun misyonuna tesahüp eylemek mevkiindedir. Ta ki, gene bu törende muhterem bir hatibin bütün Türk entellektüellerini düşünceye ve izah arama sevkeden sualinin mukadder cevabı, ana vatanın bir gün bu misyonu başarmak mevkiinde kalması halinde şuurlu, teşkilatlı ve aynı zamanda feragatkar bir kadroya sahip olması keyfiyeti, hazırlanmış olsun.